

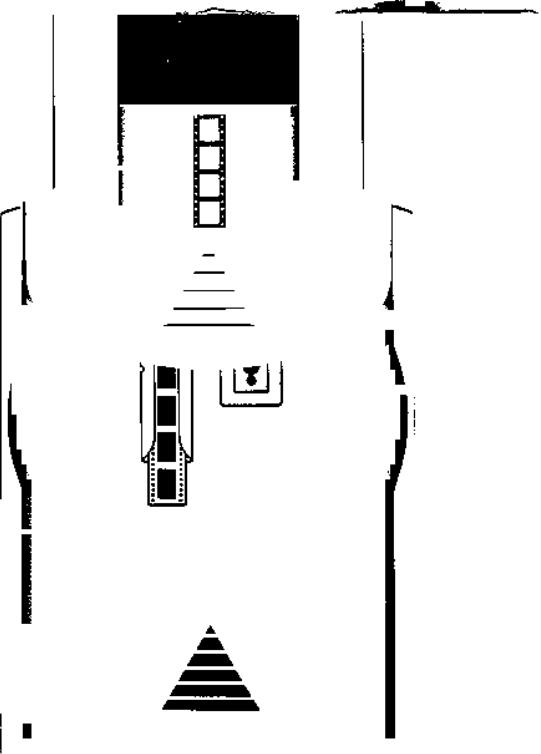
על דרגת המיליון של צירופי סמוכות רות ברמן ודורית רביד

1. ויקי

מכין הנושאים, שעמדו עליהם העוסקים בחקר העברית החדשה וכו מבני-הסמוכות לטיפול גרוב יחסית (למשל בשפה העברית — אורן 1968, אור 1976, ניר 1979, פרא 1970, רביד 1978, רוזן 1957 ו-1966, אולס רוב החוקרים עסקו בנושא מן הדבש של המבנה הפנים-לשוני, ואילו כוונתו ברשימה זו היא להמקד בשאלה השימוש בביטויים בעלי מבנה זה — לא דווקא מנקודת-המבט של הקורות המפורטים בסוג-שית נתון (כפי שעשה לדוגמא אור 1976); ענינו הנו בדרך החיזויות של החוקרים לקבוצה נבחרת מתוך סך כל המבנים, שנוהגים לכלים בתוך מערכת מבנית-סמוכות".

המחקר שידועה עליו בהמשך הוקדש לצירופים, שאה רובם ניתן לזהות עם מבנה ה"סמוכות החבורה", כחוונו לטבע לצורכי ריזן זה את המונח המיוחד מירצמים — ואת תהליך היווצרותם של הביטויים הנרונים נבנה בשם צמידה. כך אנו מבקשים להציע מונח, אשר יתאים גם למבנים הקדוריים compounds ולתהליך של compounding ככלשנות האנגלית והכללית (דוגמת Clark & Clark 1979, Clark 1977, Downing). קבוצת ה"מירצמים" כעברית תכלול אפוא את כל אותם הצירופים של שם-עצם הנסמך לשם-עצם סמוך — דוגמת ביטויים ככולים כמו דוד-אריץ, בית-ספר או גבינה-קוטג', מכאן וביטויים חופשיים יותר כמו גיבוש הצוות, יומני עונתן או בעיות המרינה מכאן, אולם ל"מירצמה" ייחשבו גם צירוף של תואר הנסמך לשם-עצם דוגמת אורבת-שווח, שחומי-עור או יפה-תואר; בקטגוריה זו ייכללו גם צירופי שם-עצם ושם-תואר, שהם בחוקת ביטויים ככולים או איריגמאטיים — כגון השולם הבא, גבינה לבנה או האוניברסיטה הפתוחה. חשוב לציין, כי אין מונח זה חל במקרה של צירופים, שהפכו ככחית מלה אחת באמצעות תהליך של אחוץ מן הסוג המבונה כפי אורנון (1976) Aronoff) בשם blending, הכוונה לאותם blends, הקרויים כפי ניר (1979) "הרכבים" דוגמת החידושים שמרשף, מורחצת או ממשיר. למבנים אלה אפיונים צורניים-מבניים, המבדילים בינם לבין המיצמים הנרונים כאן — כפי שנבקש להראות בהמשך.

חברתה טרמינולוגית נוספת קשורה כמונח "מיליון" (לקסיקאליצציה) אשר

חקי העברית החדשה, שכן כך ייברקו האמצעים, העומדים לרשות דובריה בשתי רמות: רמת החתופי, שבה מובע מכלול שלם של קשרים סימאנטיים בין מרכיבי המשפט, והרמה הלקסיקאלית, שבה ייברקו הדרכים לאפיין המילון ולהתחבתו.

2. מטרת השערה

מהקרנו זה נוגע בשלוש סוגיות בראוריה הכלשנית. ראשית, בקשנו כאמור לכרזק את החליץ העמידה כאחד האמצעים להרחבת המילון העברי, ודכי תצורה המלם בעברית מנוונות וכן כוללות: (א) שורתו של שורש עיצורי בתוך מבנית מורפולוגית נחונה ("משקל" או "בניין") — רוגמת מידגם, ריגם; (ב) אמצעים, שאינם שמיים-ייחודיים, כמו הרחבת מסיכ בתורת טופית — ככחידוש מקימון או החילית כמו ב-תדרמה, וכן המדה-אפס (zero-conversion) בשמות-עצם כמו גורם, מאפן או תוא-שם כ-בולט; ו-ג) החליצים שוליים יותר, כגון הנוויה-לאחור ככמלה עוגיה, תרכיבים או "מימוגים" (blends) — תמוגוף, ראשי-תרכובת — מזפל, גווחים (clippings) כמו מופר (אומדן שמות מסחריים — ארטיק, נראה לנו, כי העמידה, ומשורשים צמתי-מילים לחדידה מילוגית אחת — כמו בנד"ים, שולחן-כתיבה מכאן או החעשה האווירית, עוגה אנלית מכאן — תנה תהליך, שיש טעם לדון בו לצד התהליכים האחרים, המעשמים לתצורות-מלים חדשות בעברית בת-זמננו.

מטרה נוספת של מחקרנו היא להתמודד עם בעייה עקרונית, המעסיקה לאחרונה את חרות הכלשנות הכללית, והיא השאלה: כיצד ניתן להתחום את המורפולוגיה ולהפרידה מן המחבור מחד-גיטא ומן הלקסיקון מאויד-גיטא (Kastovsky, 1977, Lieber 1983, Strauss 1982, Faye & Cutler 1977, Anderson 1982). ידוע, כי יש החלויכים החכריים מוכרמים, ומתממשים במישור המורפולוגיה באמצעות הנסיות — רוגמת עייני החתום, ודקדוקי או צורגי תומן ודקדוקי. ואמנם מקובל היה להבחין תכונה חדה בין המורפולוגיה של הנטיית, ושל צורגי-הדקדוק, לכך מערכת הנוויה. אולם לאחרונה יש הטוענים לדמיון רב בתחליכים, החלים בדקדוק ובלקסיקון, כך שאין להפריד ביניהם כאצורה חותמת, אלא יש להציבם על פני רצף (אם מסיכות של פורמאליציה נאחה רוגמת קביעותיה של Lieber 1983, או מטעמי "היטבעיה" והמעשיות הפסכולוגיה על-פי Bybee 1985). ראייה לכך נמצא, למשל, בעובדה, כי אותה קטגוריה לשונית גופה — למשל מערכת ההקטנה — יש שתבוא לידי ביטוי בנוויה בשפה אחת (רוגמת צורות כגון טעמגן, חודיון, כפית כעברית) וכאמצעות החליץ בדקדוקי-שבטטייה בשפה אחרת (כמדוגם היטב ב-Anderson 1982).

מטרה שלישית של עבודתנו היא לבדוק, אם קיים יסוד ממשוי למושג של "מילון משותף" לכלל הדוברים, ואם כן — מהו מעמדם בכשירות הלשונית של דוברי שפה נמנה של מלים ושל מיצמדים, שטכנוד זה מכבר (Clark & Clark 1979). שאר עקרונות המתעוררת בדקדוק זה היא אופן אחסונם של ערכים לקסיקאליים "שיניים" או מוכסטים, וכיצד מעטפים אליהם ערכים לקסיקאליים חדשים, בין שהם

ככוחות רשימתו, את הצירופים, אשר נכנה להלן בשם "מיצמדים", ניתן לערוך כמעין רצף על-פי דרגת המילוגיות שזכו לה. הווי אומי: כמיווד קרבתם למלה הבוודה או לערך מילוני יחיד, הן מוקודות-המבט של הנוונותיהם המבנית-דקדוקיות והן מבהינת הדרך שבה הם נתפסים אצל דוברי השפה. כך, למשל, ניתן להבחין במישור הדקדוקי-היצורתי בין ארבעה סוגי יחידות, המוצגות ב-(1) שלהלן על-פי דרגת לכידות יחידות:

(1) הצגת דרגות לכידות מורפולקסיקאליות שונות

דוגמאות		סוגי יחידות	
היזכרת	היזכר	שמותן	א. מלה אחת (שורש+משקל)
היזכר	היזכר	שמותן	ב. מימוג (BLEND)
היזכר	היזכר	שמותן	ג. מיצמד מומלן (COMPOUND)
היזכר	היזכר	שמותן	ד. מסיכות תכרות

מכאן מסתמנת בבירור אי-ההתאמה בין מישורי-הניחת השונים, במישור הצורני-הדקדוקי של המורפולוגיה והחחכיר הווי ניתן לערף לקבוצה אחת את היחידות שב-(א) ו-(ב) לעיל: שני סוגי היחידות נחגים כמלה אחת — בונווד לאלה שב-(ג) ו-(ד). ומתנהגים כצירופים לכל-דבר, אולם במישור הלקסיקאלי לא רק הביטויים מסוג א) ו(ב) אלא אף אלה שבקבוצה ג) הונם בתחנת יחידות רפודניציאליות ויחידות ואינן ניתנות לפירוק, מאחר שכל אחד מהויה לקסימה אחת ויחידה, ככך נבדלים ביטויים כאלה מהצירופים החופשיים, הבלתי-ממולגים המיוצגים בקבוצה ד) לעיל. רק במקרה אחרון זה ניתן, למשל, לצרף לוואים נוספים ולקבל ביטוי כגון "שומר כסף או דוב", "רכבת הוד ופאר" — וזאת מסיבות, שעליהן נעמד בהמשך. מן הדוגמאות ב-(1) לעיל עולה בבירור "כפילותם" המיוחדות של מכו-הסמיכות בעברית, ויצא, כי אותו מבנה-שטח בדויק — מפנה שאף נוצר על-פי אותה מערכת של כללי-יצירה — משמש הן לצורית יחידות מילוניות חדשות, קרי למרכיב הלקסיקאלי של הדקדוק, שבו מתבצע הצורה המלם, והן להפקת צירופים שמיים חדשים ולהרחבת שם-יצע נרצין והוספת לוואים כאמצעות חזקי-הקטובציה של החתופי. אף כי עיקר ענייננו ברכימה תוכנית הוא, כאמור, בתכונת ומעמד המילוני של מפנה זה, יש לציין, כי להבהרה המפורשת והמקדוק של ההבדל בין שני סוגי מסיכות אלה חשיבות גם לחיאוריה הבלשנית ולשאלת תיחום הרמת השונות של היחידות הדקדוקי (כמוצע מנקודות-ראות שונות על-ידי Lieber 1983, Anderson 1982, Bauer 1983, Kiparsky 1983).

חדשים מתפרשים על יסוד ניתוח סמנטי-פרגמטי, הולאם את ההקשר המטריים שבו הם מופיעים. על-פי ההקשר ניתן אפוא לפרש את המיצמד החדש (שצויי לדיית אף הו-פעמי במהותו), הכיטי שצורך מיס' יהפוש כ"שעון המכיל מיס", כ"שעון תועיל רק במיס", "שעון שעובד גם במיס", או כ"שעון למדידת מיס" (בהתאם למושג "contextuals" — Clark & Clark 1976, Aronoff 1980). מכאן, שאנו מניחים כי המיצמדים ערוכים על פני רצף, שבקצהו האחד הקרויית חדשנות, חדש-פעמיית וחולפות — דוגמת מרחף-קשר, צבע-בנות ובקצהו השני מוצגים המיצמדים אידיאטיים מאובנים — דוגמת כוס-תרעלת, פרי-הבטן. ביניהם יוצבו המיצמדים על פני הרצף לפי דרגת הקרוינות/נואלית האופיינית להם: מרחף-כירד-ר-צבע-מאפל יהיו קרוכים לקצה המאובן, בעוד ש-כוס-ל-מונדה או אחסוף-מצמדים יהיו קרוכים יותר לקצה האנליטי, החופשי. אולם חשוב לציין, כי אנו מניחים גם, כי מקומם של המיצמדים אינו קבוע על פני רצף זה, ויש סחף מתמיד מן האנליטי אל הנוסחתי.

ד) מקור נוסחהייתם של המיצמדים כפול: ויש סחף מתמיד מן האנליטי אל הנוסחתי, כלומר נוסחהייתם של המיצמדים כפול: יש שהוא נערך באידיאטיבית של הנוסחתי והביניים חיקון האות, עמק-הפנא, עזרת-נשים. גורם אחר למגמת ההאבטורם של המיצמדים אלה יהיו מאזורים קשור כמדידת "חולותה" שבה משמש שם-עצם נחון כנוצרים של מיצמדים שונים. הנוחה זו אופיינית לרוב לשמות-עצם המייצגים מונחי-על לקטגוריות סמנטיות דאטוניות ומובחנות דוגמת המלים: בית, חנות, אולם, מגוש, משרד — כנוצרים של ביטוי-מקום; יום, שעת, שנת — כנוצרים לביטוי-זמן; כפל או חפר כנוצרים לביטוי-אנטי-מבניע; וכן-למנוחה, כפל לשמות של מכשירים ושל כלים.

ה) הנוחה אחרונה היא, כי אין המושג "ענף-לקסיקאלי" וזהו למושג "מלה" ניתן להתייחס כי מלים נוצרות בלקסיקון על-ידי תהליכי-גזירה, המופעלים על צורנים שהם בנבולות המלה הבודה או אף פחות ממה (שורשים, מוספים, מוספיות), וכריס לקסיקאליים, לעומת זאת, מקורים עשוי להיות בהחבוי, באמצעות צמידה (או אף מייגה) של שתי מלים או יותר. כך למשל במיצמד יום-שני ניתן להבחין בשתי מלים נפרדות, שלכל אחת מהן רכיבים סמנטיים משלה, ועם זאת שניהן מצטרפות בתהליך הצמידה לכדי ביטוי כפל קיום לקסיקאלי עצמאי משלו. ביטוי זה יישלף ממאגרו הלקסיקאלי של הדובר כבקשו להתייחס למסומן יחיד מסוים — במקרה זה: פרי-זמן שאינו עולה על יום או יממה, שבו מתכנסים אנשים בעלי רקע או עניין משותף לדין בניצויים הקשורים לנושא מסוים (ולפירוט נוסף ראה, Bolinger 1979, Fillmore 1979).

3. מהלך המחקר
 המחקר הסתמך להלן הנו חלק משורה ארוכה של מחקרי-שדה, הנוגעים בנושא הכללי של תהליכי-הצמידה כעברית החדשה. הנוכחה הנוכחית מושתתת על חלקיק האחרון של שאלון בן שלושה חלקים — כמוצג בספח א' להלן. השאלון ניתן ל-120 נבדקים בני עד 30 שנת, כולם ילדי-הארץ בעלי-השכלה תיכונית ומעלה, מן

מלים בין שהם מיצמדים (Aronoff 1976, Bauer 1983) ניתן לסכם כך:
 א) נהנת-דיסיד שלטו היא, כי מילונים של דוכרי שפה נחונה — במונח של הלסקון הרוחני שלהם. — הנו משותף בעיקרו. ממאגר זה נשלפים הצרכים הלקסיקאליים, הדרושים ליצירת פנוי-העומק של החתכבי. לקסיקון משותף זה מכיל גם את הצורות, הנחוצים ליצירת ערכים חדשים, וכך מסוגל הדוכרי להכין חידוש לקסיקאלי, שצורתי יודעים לו מהקשרים אחרים.

(2) הבדלים מבניים בין מיצמד (מאובן) לבין סמוכות הנוחה (חופשית)

סמוכות חופשית	מיצמד מאובן	
א) הוספת ש"ע סומך:	* ענר-דין וספר	
ב) הוספת לוגאי לסומך:	* מראה-מקום או כיוון * עורכת-דין פלילי * מראה-מקום מרוקן	
ג) שינוי מספר דקרוקלי:	* בית חולה * מראה-מקומות	
ד) פירוק ע"י של:	* ענר של דין * מראה של החדר	

מכאן נמצא, כי על אף מקורם או עברם ה"דיסידור" המשותף של המיצמדים ומבני-הסמוכות, שאינם חלק מהמילון בעברית בת-זמננו — מחייחיים המיצמדים גם במחנותיהם החתכביות-הצורניות, והם נחונים להגבילים ולאילוצים, שאינם תופסים כלל במקרה של צידוף-סמוכות "יוצלים" מן הסוג שקראנו להם "חופשיים" או אנליטיים.
 ג) כאשר לאופן אחסונם של המיצמדים או משערים, כי ניתן לחלקם על-פי אותו קנה-מידה, שלפיו מתחלקים ערכי המילון בכללותם לחישים לעומת ישנים. מיצמדים ישנים הנם בתחיק יסודית נוסחתיים וקפואים, הנשלפים על-ידי הדוכריס כחידות לקסיקאליות אוטונומיות ובלתי-מנותחות. מיצמדים חדשים, לעומת זאת, תופסים כשני יסודות לקסיקאליים, שאין להם קיום משותף עצמאי ואור-סוטה. מיצמדים

לוח מס' 1 — מידת ההסכמה (כאחוזים) בדירוג הגיון ל-30 ביטויים
(53 כיתה + 55 בע"מ) (N = 108)

ה'	ד'	ג'	ב'	א'	ריווג הפרטי
—	—	—	26	[74]+	1 — יום הולדת
—	—	—	40	59	2 — שואב-אבק
—	—	—	42	58+	3 — כאב-ראש
—	—	1	49	50	4 — אודות-בוקר
—	—	2	55	43+	5 — דואר-אוויר
—	—	4	56	40+	6 — כיכר-לחם
—	—	5	59	36+	7 — עורת-נשים
—	—	2	66	32	8 — אלכוס-תמונות
—	—	3	69	28+	9 — חלום-בלהות
—	—	4	70	26	10 — סדרן-עבודה
—	1	3	73	23+	11 — כובע-פלדה
—	—	8	69	22	12 — עליית-מתחייים
—	—	13	60	27+	13 — פני-הים
—	—	12	63	25	14 — תברת-בה
—	—	13	71	16	15 — צנצנת-רייבה
—	—	12	79	8	16 — צוות-דופאים
—	2	31	61	6	17 — נציגת-המפלגה
—	3	32	56	9	18 — רשות-כבלים
—	3	25	60	9*	19 — שחילת-כליה
3	6	45	40	6*	20 — טפטוף-הברד
—	9	44	42	5	21 — כוונית-סיגנוייה
1	12	54	28	5	22 — שורת-שאלות
4	9	37	45	5*	23 — ארמה בתולה
9	15	27	38	11*	24 — ארגז-דמעות
13	15	43	24	5	25 — ארגז-צעצוע
8	26	43	21	2	26 — חווית-תעוררת
11	24	44	18	3*	27 — כלי הדיגבר
14	24	45	13	4*	28 — איזור התיכון
14	33	45	6	2	29 — מברג-אופניים
[48]	[45]	7	—	—	30 — ספל-פחם

הערות ללוח מס' 1: + = הביטוי רשום בערך במילון אבן-שירן (1979).
* = הביטוי מקביל למונח קיים בשפה.

המעמד הבינוני-הגבוה. מתוצרת הנבדקים קראו את חוקן השאלון והשיבו עליו בכמה, וממצאיהם נשארו והשיבו בעל-פה. כולם ענו על אותם פריטים בדיוק ובאותו סדר. פריטי החלק הרלוונטי של המבדק נבחרו מחדש מאזור על צירופי המסלכות בעברית החדשה (Levi 1976) בכוחה למנוע ככל האפשר השפעת גורמי-בחינה סטריאוטיפיים מצד מהבחינה השאלון. בהספח למאמרה של לוי רשומים כ-300 ביטויים-סמיכות חברה (שם-עצם נסמך ושם-עצם נוסף) וכן כ-30 צירופים של שם-עצם ושם-תואר (למשל גבינה צהובה). ייקר עניינה של לוי הוא ביחסים הסמנטיים, המוצגים בקבוצות שונות של קשרי גרעין-נסמך ולווי-סמנך בעברית כבאנגלית. לשם כך בוחנה לוי פרזוגמאות, המייצגות דרגות מילון או דרגות קונוטיוואציות שונות — בעוד ששאלת מעמדם הלקסיקלי של ביטויים אלה לא העסיקה כלל את המחברת במסגרת דיונה הנוון. בחורנו מתוך רשימתם 30 ביטויים, שביחס אליהם הייתה הסכמה אינטואיטיבית בין כל אלה, שהשתמפו בחיבור השאלון? הייתה המיומנות-דעים, כי כשליש מהביטויים שנובחרו נתנם בעלי דרגת מילון וקונוטיוואציה גבוהה, כשליש מהם אינם מקובלים כלל בלקסיקון של העברית בת-זמננו ואילו לגבי השליש הנותר היו הדעות חלוקות בין כמה דוכרי-עברית בעלי השכלה אקדמית במחצית-הגלגן.

שלישים הביטויים שנובחרו הוצגו לנבדקים בסדר אקראי, והם נחשבו לתעריף כל אחד מהם על-פי חמש הגדרות, המייצגות סדר יורד של דרגות מקובלות ללקסיקלית, כך:

(3) הגדרת חמש דרגות של לקסיקליות: הביטוי נשמע ...

א — כמו מלה אחת
ב — כצירוף מונח ומקובל מאוד
ג — כצירוף מתקבל על הדעת
ד — כצירוף מקרי שער כה לא נתקלתי בו
ה — כצירוף בלתי אפשרי בעברית

4. תוצאות

להפתעתנו, לא היה הבדל משמעותי בהתשובות, שנחשבו לשאלון שככתב לוח שבעל-פה, ועל-כן צירפנו את התשובות משתי קבוצות הנבחרים. השאלון ניתן ל-120 נבדקים, ש-108 מהם ענו על חלק ג' (החלק הנוון כאן) במלואו. המספרים המובאים בלוח מס' 1 להלן מציינים את "מידת-ההסכמה" באשר לדרגת המילון של הפריטים, שהוערכו במבדק. ערך זה חושב לכל אחד מ-30 הפריטים כאחת הנבדקות, שהעניקו לפריט נתון דרגת מסוימת: מדרגה א' = "כמו מלה אחת" וכלה בדרגה ה' = "צירוף בלתי אפשרי בעברית".

דרכי-עברית בגיל שלפני בית-הספר מתגלה, כי מתוך סך של 200 הקדויות בערך של מצולמים, שרשמו בשחחטם ההזנפיות של יותר מ-100 ילדים עם מובנוים שונים — היתה "מלה" יום-הולדת בעלת השכיחות הגבוהה ביותר והופיעה בכ-30 מקרים שונים (Berman & Bidley 1984).

2) עם זאת יש לציין, כי כדרך-כלל לא הוערכו הביטויים שבמקרה כבעלי-מעמד של "מלה אחת" ממש. להערכה נזחה של דרגה א' מפי 50% יותר של הנשאלים זכו — מלבד יום-הולדת — שלושה ביטויים בלבד: שואב-אבק, כאב-ראש, ארוחת-בוקר, תבן, כי שיטת-הכתב המקובלת בעברית והנטייה של הדובר הישראלי המשכיל להסתמך על המלה הנחוצה במקור לקביעותו בנושאי-לשון — יש בה להסביר את אירוקבלתם של ביטויים אלה כשייכים לקטגוריה של המלה הכודרת. הרי: ביטויים אלה אינם נרשמים כיוזמה אורחוגאפית אחת, בניגוד למקרה כשפחה כאנגלית וכנהגונה מכאן, ולמה שנוהג ב"מימוזגים" בעברית — מכאן. השווה לדוגמה קרנף/קרן-אור או דחפון/שטף-דום. יש גם מקום לסברה, כי בהפיסה דוברי-העברית מתקשר המושג "מלה" בראש וכראשונה ליחידה, שהיא חולדה של מיווג מלכוד בין שורש ומשקל אחד בלבד, ולא לצירופן של שתי יחידות כאלו או יותר (Berman 1985-6).

3) מהשוואה בין הערכות הנשאלים לבין הערכים הרשומים במילון עבר מקובל (אכן שרשור 1979) עולה, כי כמחצית הביטויים שוכנו לציון א' או ב' (כלומר, שהערבוב על-ידי נשאליו כ"כמו מלה אחת" או כ"מובן ומקובל מאור") אינם רשומים בערכים לקסיקאליים במילון הנכון, והם: שואב-אבק, ארוחת-בוקר, אלבום-המונח, סדר-עבודה, עליית-מוטוריים וכן הברכה-כת. מכאן, כי אין לזהות את הרשום במילון הקולנועי-רונאל (שמצא אף הנוכח-אמרי) עם תוכנו של המילון המנטאלי המשוחף של הדוברים בהקולפה הנחנה של החפחות השפה. יש בין השניים כמובן תפיסה רכה, אך מסיבות שונות, אשר נעמד עליהן בהמשך, אין ביניהם זהות.

4) ביקשנו לברור גם את ההשפעה האפשרית של מידת "הרלווחות" של שם-עצם נחון כנוצנים של ביטויי-סמיכות שונים כשפה. זאמנם מבחינה זו ניתן לחלק לשתי קבוצות עקרויות את הביטויים, שהערבוב כבעלי דרגת מילון גבוהה. במקוצה האחת ביטויים, אשר נרשמו במסמך הפסקה הזכורה ארוכה של סמיכות מוכרות. כך ליד יום-הולדת מוכרים לנו גם יום-השנה, יום-השבת, יום-צום ועוד רבים כמחמם: את הפרט כאבדאיט ניתן לטווג עם כאב-בטן, כאב-גרון, כאב-לב כו'; ליד הביטוי ארוחת-בוקר נציג גם ארוחת-ערב, ארוחת-עשיר, ארוחת-הג: יש לא רק פופר-פלידה אלא גם פופר-קיש, פופר-קאפוילי, ועוד: וכן ליד דוגמאותיו או מכירים דוגמא, ודואר-הפולט. בקבוצה שנייה של ביטויים, אשר זכו להערכת מילון גבוהה, נמצאו כאלה, שהם בעלי יסוד אידיומטי מובהק, בכך ששם-העצם הנסמך או הסומך (לעיתים אף שניהם) משמש כמובן זה בהקשר הנחון בלבד, כפירוש הכאים שבדאש רשימתו: כ"כפר-לחם (אין למשל "כפר-חלה), וכן שורת-נשים ר חלום-בלחה, ואלו העיוותים שואב-אבק, סדר-עבודה, חפכת-בג — הם ביטויים, שאין לגזור את

מהסיכויים בטבלה שלפני שלפני עולה כממצא מובהק מידת-ההסכמה והכמות מאוד בין המתשובות, שניתנו על-ידי יותר מ-100 נשאלים שונים בכתב ובעל-פה. מסקנה זו נובעת מן הקרבה שבין סוגי המתשובות, שניתנו לכל פריש ופריש כך, למשל, ניתנו ערכים סמוכים על-ידי 90% מן הנשאלים לכמהות מן הפרישים: דוגמת-הערכה של א' ר"ב נתקבלו ב-90% לפחות מהמתשובות לפרישים מס' 1 עד 12. כן הוערכו בערכים סמוכים 80% ויותר מן המשובות כ-11 פרישים נוספים מתוך ה-30, כך: ערכים א' — ב ניתנו ל-80% ויותר מהמשובות לפרישים 1 עד 16, וערכים ב' — ג ניתנו ל-80% ויותר מהמשובות לפרישים 17 עד 23. יוצא אפוא כי היתה הסכמה של 80% ויותר בין שתי דוגמת הקרבה א' ר"ב או ב' ר"ג בעברכות, שנחתנו ליותר משלושה-דבעים מתוך סך-כל הפריטים. יחד-זה מוז, לא היה אף לא פריש אחד, שלגביו היו הועתו חלוקות ממש באופן ששלש מהנשאלים, לדוגמא, יתנו הערכה אחת, שליש נוסף הערכה אחרת והשליש הנותר הערכה שלישית.

כמצאם אלה מאשרים באופן חזק-משמעי את השערותנו, כי אמנם ניתן לייחס לדוברי-שפה נתונה מילון משותף. בראייה נוספת ואולי אף חוזרת יותר לקביעה זו יש לציין, כי ההסכמה היתה רבה יותר בשני הקצוות של הוצף, שבו דובר בסעפים הקורמים של רשימתנו זו. מובור, כי דרגת ההסכמה הגבוהה ביותר הסתמנה דווקא ביחס לערכים "החריביים", שעל-פיהם העריכו הנשאלים את הביטויים כ"כמו מלה אחת" או כ"מוכר ומקובל מאור". כן גם היתה הסכמה רבה בקצה השני של הוצף ביחס לפריש הבודד, שנדרה על-ידי רוב רובם של הנשאלים: הביטוי ספיל-פרא, שאותו ציינו כ"בלתי אפשרי בעברית" למעלה מ-90% מהנשאלים.

תוצאה מובהקת נוספת היא, כי זוכרי העברית מגלים עמידה פחותה וטובלתה מאוד כאשר לקבלותם של ביטויי-סמיכות לא-טובים. מלבד אותו ספל-שדה לא-זכו לציון הנמוך ביותר של "אינו אפשרי בשפה" אלא כשליש מכל הפרטים (בערך ממספר 20 והלחה ל-14% לכל היותר) שדחו את הביטויים הדוידה של ממש. אדרבא, בין מחצית לכדי שני-שלישים של כל ההערכות נשאר תמיד חלק ה"גבוה" של סולם-המילוניות — ומכאן ניתן להסיק, כי הדוברים מוכנים לראות בצירופי-סמיכות חדשים ולא מוכרים מועמדים לחלקן הלקסיקאלי-יצעה: קרי, להיכללת כמאגר המילוני הקיים של השפה.

את ערכי-הדרגה, הרשומים בטבלה מס' 1, ניתן לפרש כממה נקודות-מבט ביחס לפריטים השונים שנובדקו וביחס לתוצאות השונות שנתקבלו:

- 1) כי-מלה אחת ממש המקבל הביטוי יום-הולדת, שהוא הפריש היחיד שזכה לציון א' על-ידי שלושה-דבעים מן הנשאלים בקירוב. ממצא זה עולה בקנה אחד עם ההתננים אשר בדינו משפת-הילדים, המייצגת את המילון המשוחף הפסיכי והמצומצם ביותר של קהיליית-הדוברים נתונה. ילדים קטנים אינם מודעים לכך, כי יום-הולדת הוא ביטוי המורכב משתי מילים נפרדות, ואייה לכן היא הדרך שבה מטיב ביטוי זה כרבים, כ"יימוולדות או כ"יימוולדותם (הלמד פחותה בראשון ומגולה בשני) (Berman 1985-a).

היא שונה בדין עד כה, על יסוד מבני-צורתי מובהק. שנתנו היא, כי בעברית אין לצרף ביחס של סמיכות, הווי אומר: של גרעין-לוחאי — שני שמות-צנים, ששניהם ספירים ועם זאת שניהם בלשון חזיר. במקרה כזה יתקבל פירוש של תמורה (אפוציזיה), הנגזר ממבנה של משפט משוואה, כן: ספל-פרח הוא "ספל שהוא פרח", וכן אמר-צעצוע הוא "אינו שהוא צעצוע". ואמנם את הביטוי השני ציינו שהצעת הנשאלים כביטוי "מתקבל על הדעת", כי הווי ייחזק כעולמנו הווי-יומי רגזו שהוא במהותו צעצוע, אולם אין סבירה רבה, שנכיר ספל שהוא גם פרח. הסיבה לדחיית ביטויים כאלה היא אפוא סטרוקטוראלית ביסודה, ומעידה על ידיעת הדורכים את רקדון לשונם. אפשרי בעברית צירופם של שני שמות-צנים, שהלוחאי ספחה מציון חומר או איכות ועל-כן הנו שם-צנים בלתי-ספיר — דוגמת הביטויים ספל-חלב, צננת-רובה, ארגז-חול או קופסת-קמח; כן אפשרי הרבה, כשהלוחאי הוא ברבים — דוגמת ספל-סוכריות, צננת-פרחים, ארגז-עגבניות ועוד. אולם לא יתקבל כביטוי סמיכות בעברית ספל-ארגז ואף לא ארגז-ספל — כשמבחינה סמנטית היה זה של הכלה והגרעין מתפרש כמכיל את הלוחאי.

מעניין לציין, כי אף אילן מבני-צורתי זה אינו חופס, כשמדובר בצירופי-סמיכות, שהפכו כבוליים, ומעמדם במילון העברי הוא של מוצמד מקובל, מאובן או אף אירדמאטי. כן בדוגמה של ברח-ספר — אלא אם כן מוויחים, כי במקורו של השם-הסוג משמשת המלה ספר במובן של "חורה", כשם-צנים בלתי-ספיר דווקא. ואלו מוצמדים כבוליים נוספים כמו המונח-שאר, נעור-שלפון ודומיהם אינם מציינים את הקשר הממאנטי הנחוץ של מכיל-מוכיל.

5. דיון ומסקנות

מן הממצאים, שחזרו וסוכמו בסעיף הקודם, ניתן להסיק אישור ניכר להשערויותנו (סעיף 2 לעיל), לסיכום עבודתנו ונבקש לפרש את תוצאות מברקנו במסגרת של עיון כללי יותר בשאלת הלקסיקאליזציה בלשון ובתרומתו של החליץ הצמידה בעברית להבהרת סוגייה זו. את הדיון נקדיש לשלושה עניינים, שביניהם קשר הדוק: אופיו ודרכי הרכבתו של המילון המשותף (סעיף 5.1); התורמים, המעודדים את החליץ המילון ורוחניהם להפיכת ביטויים מחולפים או שוליים למעוגנים בתוך המילון הקיים והמבוסס (5.2); והגורמים המונעים את המילון ועומדים כמכשולים בתהליך יצירתם של הרכיבים לקסיקאליים ושל מוצמדים מאובנים חדשים.

5.1 המילון המשותף

מתוצאות המחקר שזרענו נמצא, כי כמתחצת מהכיריים מתאמים לחיזור "צירוף כבול" — כלומר, מוצמד שהוא בחזקת ערך לקסיקאלי. מאחר שביחס דרב הפרטיים הסיכוי הדורכים כאשר לשויכם הקטגוריאלי, הסקנו, כי אמנם קיים אצלם "מילון רחוח", שהוא משותף לדוברי העברית, ועוד מצאנו, כי לקסיקון זה לא בהכרח מקביל לתוכנו או למבנהו של מילון ערוך ערוך בדי לקסיקוגרף, הופעל מתוך מגמות וידאקטיה ואחרות. אשר למילון הרחוחי — ספיר להניח שארגזו מושגת על עקרונות

משמעם באות מילולי מחיבור הוראתו של הגרעין מכאן ושל הסופר-הלוחאי מכאן — אלא יש להכיר את הביטוי כחידה מוללת ככולה בלח פירוש מקובל ויחזירי. (5) הקבוצה הבאה שנוון בה כוללת את הביטויים, שוכן לדידו גבולי. אלה נתפסו כאמצעי הוצר שבין "מוש מלה אחת" לבין "צירוף מקרי ולא מוכר" (דרגה ד'). כאן ניתן להבחין בקבוצת ביטויים הנוצרים על-פי תהליכי-חיתוך חופשיים, ועם זאת הם גם נתפסים כמקובלים או לפחות כסבירים ביותר. כוונתנו לפיטיים 17 — 23, שאח מולם ניתן לייצג על-פי יחסיים סמאנטיים שהם בין הטיפוסיים והמובהקים ביותר לעירת צירופי סמיכות ככלל — דוגמת קשרים של הכלה: צננת-ריצה; של קיבוץ: שורת-שאלות, צורת-רומאים, רשת-כבלים; וגרעין שהוא שם-פעולה המצוין תהליך: דוגמת טפטוף-הבר, בוויית-סיגוריה, ואף שתילה-כלייה. עצם קיומם של צירופים כה רבים, המגלמים קשרי-משמעות כאלה בין שם-צנים גרעין ללוחאי הסוגר הוא הנחוץ לקבילים ולסבירים ביותר ביטויים נוספים, שבהם מובעים אותם יחסים ממש (Levi 1978).

6) בקבוצה הבאה בטור נכללים בחצי-החיסוד פריטים (מס' 23 — 29), שביחס אליהם היו הדעות חלוקות. כ-60% מההשתכחות לפריטים אלה ניתנו לערכים כ' ד' ו' או ג' — ד' בכך גילו השאלים, שאינם תופסים אלה כשייכים למילון המקובל או המבוסס שלהם, אף כי הם לא דחו אותם כבלתי-תקינים מבחינת הלשון. חלק מן הביטויים בקבוצה זו הם כאלה, שלדים קיים מוצמד מקובל ונוסחתי במילון העברי הקטגוריאלי, לא כלי-הדיבור אלא אברי-הדיבור (ועוד ביטויים שלידם נרשם כוכב בסבלה מס' 1). כאן, לדעתנו, פעל עקרון ה"חסימה" (blocking, pre-emption), הווי אומר, המיוויות הסמאנטי הנחוץ כבר הפוס בידי ביטוי אחר, שהתוכנס בלקסיקון של העברית. כך גילו הדורכים את החושים, כי אמנם ביטוי כזה אפשרי, אולם אין הוא בחזקת מלה קיימת או צירוף מקובל עבורם. שני פריטים נוספים, שהעורכר כנמצאים מחוץ למילון העברי, מייצגים אי-יבולות, שמקורה אינו לקסיקאלי (כמקרה הקודם) אלא סמאנטי: הכוונה לביטויים: חזית-חננית ומברג-אופניים. וראו, כי את הראשון לא הפסו הדורכים כפוך לקסיקאלי מתקבל כגלל-רב משמעותו של שם-העצם הנרעף ("חזית קרה"; "חזית-הצפון"; וכן גם "חזית של בית") ועל כן לא בו הנשאלים מועמד להבעת יחס של הכלה כביטוי האנגלי המקובל — score-front. את דחיית הביטוי השני — מברג-אופניים — ניתן להסביר על יסוד סמאנטי הפוך: שם-העצם הנרעף אינו רכיב-משמעי אלא ספציפי ומפוּט מרי. הסיבה לכך נעוצה במהותם של שמות-מכשויים דוגמת מברג, מספריים, סרגל, גרזן ועוד, הן בעברית והן בשפות אחרות. שמת אלה הן בעל-בעל דרגת ספציפיקאציה לקסיקאלית-סמאנטיה בבוהה מאוד. מכאן, שאין טעם כלל לפרטם פירוט נוסף באמצעות לוחאי מאיך (modified) קבוצ ומקובל, המצוין את החומר או את המושא, שלצורכו משמש כלי זה כמקרה של מברג-אופניים. גרזן-יערות (וראה בעניין זה גם Clark & Berman 1984). פריט אחד בלבד נחה דחייה של ממש והעורכר כ"מקרי" או אף "בלתי-אפשרי" (7) על-ידי-90% מהשאלים. את ההסבר לדחיית הביטוי ספל-פרח נשחית, זו הפעם

מן המברק שערכנו יוצא, כי כמעט כל מכה כזה קפיל על הצדדים (רק אחד מהם נראה ממש), תוצאה המשקפת את פוריותם הרבה של חוקי החברה. אולם קבילות חתירתו אין פירושה עריין, כי המיצמד קפיל גם כערך לקסיקאלי, לשם כך עליו להסתחף לכיוון הירכין לטווח ארוך, כלומר עליו לעבור את התליך המילון.

5.2 גורמי מילון

הגורמים הדרושים מצימצים לכיוון הירכין לטווח ארוך הם ספוכים, מצד אחד, מקום בהקשר הפרגמאטי או הלשוני, שבו הם משמשים, ומצד אחר — כוחים הסמאטיים הפנימיים בין שני חלקי המיצמד. שני סוגי יחסים אלה גורמים לכך, שהקשר בין שתי מלות יהודק עד לירי מילונן, ההקשר הפרגמאטי מולד מיצמדים, שהם הלוינטוכות הלויי-תרבות. מיצמד הלוי-נטיבות מתקשר ליריע של הדובר באשר להנאי היוניים המיזיים של קודמו (Downing 1977). כך, למשל, הבאן תנאי-המשק והכללה בישראל למיצמצים דוגמת עליית-מחירים ותכתיבם ולדומיהם שלא נכללו במברק, כגון תססת-יוקר, צייתות-ערך, גם סיווגם של הביטויים צוות-דופאים או נציגות-מפלגה כלא-תופשיים לגמרי נובע מהכרתם מקורם את מסומני ביטויים אלה ודומיהם (למשל צוות-מחירים, נציגות-השליטן המקומי) במציאותו המיידית. הקשר פרגמאטי מונבל יותר גורם למילונם של מיצמצים הלויי-תרבות. הביטויים עורח-נשיים או סודי-עפורה לרונגמא מיצנים מוסדות תכתיבים הקשורים כחתי-קבוצות כחברה הישראלית, וכמהם ביטויים כגון תיקון-הצעות ומרובי-משק.

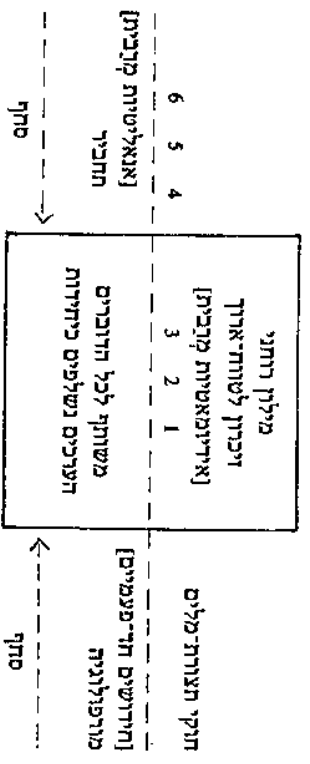
ההקשר הלשוני משפיע על מילונם של המיצמצים בשתי דרכים. קודם כל הוא נעשו להגביר את הסמפטיכות הלקטיקאליית, קרי דרגת האידיומאטיות של מיצמד נתון. מאחר שאחד ממרכיביו אינו מופיע אלא בהקשר זה בלבד, דוגמת הלויס-בלהות ועמק-הבבא. (השורה גם את משמנו המיוחד של הגרעין של שואב-אבק לעומת הביטוי שואב-מים), נוסף לכך, משפיע ההקשר הלשוני גם כפונקציה של דוחות תסמך כגורמים של מיצמצים, כפי שצויין קודם-לכן בקשר לביטויים כמו כאב-ראש או ארוחת-בוקר, ולא כל-שכן בביטוי כמו בית-מטבחיים, כלי-רפ, שהוא גם אידיומאטי יחסית למקבילים לו מן הסוג של כלי-אופל, כלי-מחיפה או כלי-עפורה. קורסם של קשרים סמאטיים פורטופיטיים בין חלקי המיצמד — אף הוא תורם להגברת מידת האידיומאטיות של המיצמצים ובהן גם למילונם. כך ביחס לקשרי הכללה, קיבוצי וחלילי, שהכרתו בעתף הקודם, וכן גם ביחס לקשרים מוכהקים נוספים, כגון שימוש או מומה: מוכנות-כפיסה, קרשי-גזוחין; חומר: כונני-פליח, עוגת-שוקולד; או מקום מנגנוניטי, אולם-דוקודים (וראה כעניין זה, Levi 1976).

5.3 מחסומי מילון ומחסומי קבילות
במשורר החתירי נוצרים בני-סמכות, המתקבלים כרוכים על-ידי הדוכרים כצירופים ספוכים אך לא כפרטים לקסיקאליים (כמברק שלנו — פריטים 17 — 29, שהוצרכו בדוגמת הכתיבים של כ' עד ד'), לחלק מהם שייכים מיצמצים, שלגביהם יש חילוקי

ספוכילוניוטיטיים של פשוטת ריזמינות (Lyons 1977, Faye & Culter 1977, Brown 1958) יקרה זה מילון לא יעיל, אם למשל יופיעו בו כשני ערכים נפרדים מיצמצים, שהדובר רואה בהם יחידה מלכדת אחת.

כאמור, אנו מנחלים, כי הערכים הלקסיקאליים — מקורם בעת ובעונה אחת ת התלכתי גזירה מורפולוגיים והן בתלכתי שרשויו (קונטקטציה) תחכיירים. את הקביעה הזאת ניתן להציע על-פי סכימה זאת:

(4) דרך-הפקתם של ערכי-המילון:

על-פי הסכימה המוצגת ב (4) לעיל, מתאפיינת יצירת המילון המשותף בתהליך, המצוי בהרכבו של רצף, שבעדו-האחד המורפולוגיה ובעדו-האחר התחכיר: מודל התואם למשל את הגישות של: Lyons 1977, Bolinger 1976, Bauer 1983, לפי מודל זה, במילון הרוחני, קרי "הזיכרון לטוח ארוך", מאתחטום ערכים, הנשלפים על-ידי הדובר כחידות אחת. מקורם של ערכי המילון הרוחני כסחק בשני הכיוונים: מן הצד האחד יצורים כללי תצורות-המלים (word-formation rules) בשני הכיוונים, מן הצד השני המורפולוגי באמצעות תהליכים, שהם בעלי ייחודי-תחומי (domain-specific), ככך, שהם תד-פעמיים, ותוצרם אינה צפורה מראש ואינה סודית, תוצאת תהליכים אלה היא חידושים חד-פעמיים (כגון המלים גזוח או מיצמד שהתציעו כמנטרת ושימה זה), והם עשויים להסתחף מיד לכיוון המילון. כל זמן שאינם נקלטים במילון, יהיו אלה מאוחסנים כחידות לטוח קצר, כחלק ממאגר לאו דווקא משותף לכלל הדוכרים, מאגר שאינו מקובל על דעת הכל. מקום אחסונם הספסי ככות הוא כיוכרו לטוח-ארוך אלא כן הם חולפים ונושירים כליל. מן הכיוון השני, התחכירי, יסתפו אל המילון המשותף קולקאציות ("צימצים") על-פי-לדאו (1980), שנוצרו בדרך התחכירית על-ידי צירופם של אלמנטים נפרדים: במקרה הנדח כאן מיצמצים של שם-צמצם+שם-צמצם, שם-צמצם+תואר או תואר+שם-צמצם (כך למשל כודי-המשך, וכפת-אווריר, לפנת-כנף).

Berman 1985-b

המילון הרווחי על-פי תפיסתנו יונק הן מן התחביר והן מן המורפולוגיה וכשני המקרים דוחפים להלכה-מילון וסוחפים לכיוון היכללותו של התצורה החד-פעמילית החולפות אל תוך המילון המבוטס והמוסכם. עם זאת, נתון תהליך הקליקאליזציה להשפעתם מנוגדת. קיימים גורמים לקליקאליזציה, סמנטיים ומבניים-צורניים התוספים את תהליך המילון ולדים גם גורמים של כהירות סמנטית ושל סבירות פרוטאטית. המבוכיות את קבילתו התחבירית של הסמיכותיות "החופשיות" ומעודדים את הצטרפתו למילון המבוטס, המקובל.

תערוה

1. קבוצה אחת של מחקרים כאלה נעשית בשיתוף עם ר"ר עליה אילשטיין מביה"ס לחינוך באוניברסיטת-תל אביב, ומגמהו לכדוק את ההיך, שבה בתודים דוברי-עברית לידיים ולמפרי-עברית כשפה שנייה לחדש ולהנציא צורפים ומלים. טרדה אחת של מחקרים נערכת בשיתוף עם פרופ' א. קלארק מאוניברסיטת טנסי. טרדה אחרת של רוגני כ"י לב ושל יזרה ויליל, ומגמהו לבדוק את התפתחות השמיעות במבני-צמורה והשליטה בהם בקרב ילדים דוברי עברית בהשוואה לכני-גילם חוכרי האנגלית. תרומתו נחונה לאורנה פלג (פורת), שעזרה לנו רבות בחיבור השאלון ובהכנתו וכן להלמודי המחקר לקה לכלשנות באוניברסיטת תל-אביב, אשר סייעו בהעברת השאלונים לר"ר יצחק שלזינגר מהמחלקה ללשון העברית באוניברסיטת בן-גוריון על הערותיו המאלפות לנוסח קודם של רשומתו. תודה מיוחדת לרוגי כ"י לב, תלמידת המחזור השני בכרמ"ס להפרעות בהקשורת על שליוותה את עבודתנו לכל אורך הדרך ועמלה רבות ברישום התצאות ובסיומון המדויק.
- 2.
- 3.

ממצא זה אישיש על-ידי הדמיון הרב, שהתמזן בתשובות של אותה אוכלוסיית נבדקים בכתב ובעל-פה בשני החלקים והדאשונים של המבדק. כאן הם נתקשו תחילה להפיק 48 שמות חדשים בהתאם להגדרות שניתנו להם ולאחר-מכן עלילים היה לבחור את רשם המתאים מתוך חמש אפשרויות שהוצגו לחידושי-שמות.

רעות באשר להשתייכותם הקטגוריאליזציה (פורטים 17-23 במבדק). עצם המהלך מוצב-עיה על כן, שאין מיצמצמים אלה שייכים למילון הרווחי המשותף, ויש לדון בהם במובנים של פרוזוקטיביות, כלומר, של קבילות התחבירית ולא במובנים של לקסיקאליזציה. — היא שאלת הקבילות המילונית (וראה גם Clark & Berman 1985-b, Berman 1984).

מידת הפרודוקטיביות של חוק התחבירי, במקרה זה — הגבלים על הצטרפותם של שני אלמנטים — קשורה למידת השקיפות הסמנטית שלהם (Arnoff 1976). שקיפות זו מונעת סתף לכיוון המילון המשותף, שבו ייאלץ הדובר לזכור אותם כחידושי צמצואיות. אולם, שקיפותם מאפשרת ניתוח המיידי לרכיבים. כפי שקורה במלה שקופה כמו מרובץ או צירוף כמו מרורן נחמני, מכאן, שהתחביריות הטמאטית של מיצמצמים מסוג טפטוף-דבף, בוויית-סינציה, שורשית-שאלות מאפשרת צירופם מחדש בדרך התחבירית בכל פעם שיעלה הירצון לכך כפי הדובר, ואין צורך זה מצריך אפוא אחסון אוטונומי בוידתן לטווח-ארוך. אפשרות זו מפשטת בהרבה את המילון הרווחי ומעניקה לו את מידת ההסתגנות הדרושה.

כשמהרהקתם עור יומר לכיוון הקצה התופשי, האנאליטי של הירצף (פורטים 24 ואילך בטבלה שלעיל) מגיעים לצירופים, שלא רק שאינם קבילים כערכים לקסיקאליים, אלא יש לגביהם חילוקי דעות אף באשר לקבילתם כשפה בכלל. כפי צירופים אלה ודומיהם צומדים אם כן כמה גורמים, המהווים מכשולי-קבילות כלליים יותר, מעבר לשאלות כוחם המילוני הפונטיאלי. מכשול אחד כזה הוזכר קודם-לכן במובנים של תופעת החסימה (monoprosy). סיבה ברורה לאי-תנוחתו, שהביעו תנשאלים ביחס לפריט כמו איור-החיצוני היא קיימו בדיק באותו מרווח סמנטי שור ביטוי ממילן מוסכם — איור-היפ-החיצוני וכן המותר-החיצוני (כשהואשון שור להקשר הפרגמאטי של הגיאוגרפיה והשני — למציאות הפוליטית). מכשולי-קבילות נוסף הוא עמימות טכונה, הקשורה ברכ-השמעוה של חלק מן הצירוף — כפי שהוכחנו ביחס לכישוי חזית-החיצוית. כן יש להביא בחשבון גם מחסום מני, דקדוקי בוטות הדקדוק של צירופי-הסמכות בעברית כפי שארון קודם-לכן ביחס לכישוי-הכלה, שבהם הן העצם המכיל והן זה המוכל מופיעים בלשון יחיד — דוגמת ארז-צעצוע, ספלי-פיה. ברור גם, כי קיימים מחסומים מבניים נוספים (לדוגמה, אין כל אפשרות של מידה לכדי יצירת מיצמד פועל בעברית) אולם שאלה זו טעונה בירור נפרד, שעיקרו דקדוקי-מבני ולא לקסיקאלי-סמנטי.

לסיכום, בקישנו ברישמיתנו זו לבדוק את מעמדם של המיצמצמים בחלק מן הלקסיקון של העברית בת-ימינו, כשאת הלקסיקון אנו מצינים כמקום אחסונם לטווח-ארוך של ערכים מילוניים: מלים, חלקי-מלים וצירופים-מלים גם יחד. שאלה מעניינת היא: מהו מעמדם של המיצמצמים כמערך הכולל של תהליכי התצורת-המלים ודרכי ההבחנה הלקסיקון העכשווי של העברית. יתכן, כי דוברי-העברית יעדיפו להישען דווקא על צירופם של יסודות, שהם נבבולות המלה (באמצעות הבלעריית של המורפולוגיה) יותר מאשר להרבות בצירופן של מלים נפרדות (באמצעות התחביר). אולם זהו סוגיית, הדאיה לדין נפרד (וראה בעניין זה Clark & Berman 1984).

ביבליוגרפיה

אבר-שושן, אברהם. 1979. המילון העברי המודרני: ירושלים: קריית ספר.
 אורטן, עוזי. 1968. שימושים של בני-קיי"ק חכרים ופרודים בלשון נמיני. ספר
 הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, חלק ב'. ירושלים, עמ' 117—122.
 אזר, משה. 1976. הסמיכות הפרודה והסמיכות הכפולה בעברית: מונח:
 חקר ועיון במדעי היהדות — ספרות, מקרא ולשון. אוניברסיטת חיפה, עמ'
 24—9.
 לנדאן, רחל. 1980. מלים וצירופים: עיונים סמנטיים בקולקציות
 תערוכתיות. אוניברסיטת בר-אילן.
 ניר, רפאל. 1979. המבנה הסמאנטני של שמות תעצם המורכבים שבעברית החדשה.
 בלשונות עבריות מס' 15, עמ' 5—18.
 פורץ, יצחק. 1970. עברית כהלכה. תל-אביב: יוסף שרברק.
 רביד, דורית. 1978. השיבות מבנה הסמיכות בהוראת התחביר. פורקים תשלי"ת,
 עמ' 112—116.
 רוזן, חיים. 1957. העברית שלנו: דמותה לאור שיטות הבלשנות. תל-אביב: עם
 שובד, עמ' 113—179.
 רוזן, חיים. 1966. עברית טובה. ירושלים: קריית ספר, עמ' 149—160.
 Anderson, Stephen R. 1982. Where's morphology? *Linguistic Inquiry* 13: 571—612.
 Aronoff, Mark. 1976. *Word Formation in a Generative Grammar*. Cambridge, Mass:
 M.I.T. Press.
 Bauer, Laurie. 1983. *English Word-Formation*. Cambridge: Cambridge University
 Press.
 Berman, Ruth A. 1978. *Modern Hebrew Structure*. Tel-Aviv: Universities Publishing.
 1985a. Acquisition of Hebrew. In: D.I. Slobin, ed. *Crosslinguistic Study of Child
 Language*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
 1985b. Productivity in the lexicon: New-word formation in Modern Hebrew.
Mediterranean Language Review (in press).
 Berman, Ruth A. & Roni Bilev, 1984. The patterning of noun compounds and
 genitive phrases in Hebrew child language: Findings of a preliminary survey. Tel-Aviv
 University ms.
 Bolinger, Dwight. 1976. Meaning and memory. *FoLium Linguisticum* 1, 1—14.
 Borer, Hagit. 1984. The projection principle and rules of morphology. University of
 California, Irvine, ms.
 Brown, Roger. 1958. *Words and Things*. Free Press of Glencoe.
 Bybee, Joan. 1985. *Morphology: A Study of the Relation between Meaning and*

נספח: חלק ג' של שאלון פרקודיברי, אפריל 1984
 לפני רשימת ביטויים בעברית. סמן את דרגת הלידה ויחסית שבין שני מרכיבי הצירוף,
 מ'א) עד (ה) והם תביעו נשמע לך:

- (א) כמו מלה אחת.
- (ב) כצירוף מוכר ומקובל מאוד.
- (ג) כצירוף מתקבל על הדעת.
- (ד) כצירוף מקרי. שער בה לא תקלטה בו.
- (ה) כצירוף בלתי אפשרי בעברית.

16. דואר אורז	1. כובע פלדה
17. סדרן עבודה	2. כיכר לחם
18. אלבום תמונות	3. ספל פוד
19. כלי הדיבור	4. פני דים
20. מכרז אופניים	5. צורת רוסאים
21. טפסוף הברז	6. יום חולדת
22. שואב אבק	7. שתילת פלדה
23. כריות סיגוריה	8. ארוחת בוקר
24. אדמה בתולה	9. תלוס בלדות
25. עליית מחירים	10. שוורת שאלות
26. נז דמעות	11. חכרת בה
27. רשת כבליים	12. ארגו צעצוע
28. צוננת רכב	13. חיות חנויות
29. נציגת המפלגה	14. אצור החלבון
30. כסא ראש	15. עורת נשים

- Form. Amsterdam: John Benjamins.
- Clark, Eve V. & Ruth A. Berman. 1984. Structure and use in the acquisition of word-formation. *Language* 60, 524—590.
- Clark, Eve V. & Herbert H. Clark. 1979. When nouns surface as verbs. *Language* 55, 767—811.
- Downing, Pamela. 1977. On the creation and use of English noun compounds. *Language* 53, 810—842.
- Faye, D.A.E. & Ann Cutler. 1977. Malapropisms and the structure of the mental lexicon. *Linguistic Inquiry* 8, 505—520.
- Fillmore, Charles J. 1979. On fluency. In: C.J. Fillmore, D. Kempler, & W. S.-Y. Wang, eds. *Individual Differences in Language Ability and Language Behavior*, 85—102.
- Kastovsky, D. 1977. Word formation or at the crossroads of morphology, syntax, semantics, and the lexicon. *FoLium Linguisticum* 10, 1—33.
- Kiparsky, Paul. 1983. Word formation and the lexicon. In: F. Ingeman, ed., *Proceedings of the 1982 Mid-American Linguistics Conference*, Lawrence: University of Kansas, 3—29.
- Levi, Judith N. 1976. A semantic analysis of Hebrew compound nominals. In: P. Cole, ed. *Studies in Modern Hebrew Syntax & Semantics*. Amsterdam: North-Holland, 9—56.
1978. *The Syntax and Semantics of Complex Nominals*. New York: Academic Press.
- Lieber, Rochelle. 1983. Argument linking and compounds in English. *Linguistic Inquiry* 14, 251—285.
- Lyons, John. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nir, Raphael. 1980. The semantic structure of nominal compounds in Modern Hebrew. *Bulletin School of African & Oriental Studies* 43, 185—196.
- Reif, Joseph. 1968. Construct State Nominalizations in Modern Hebrew. University of Pennsylvania doctoral dissertation.
- Siegel, Dorothy. 1979. *Topics in English Morphology*. New York: Garland Publishing.
- Strauss, Steven L. 1982. On the theory of word formation and its role in phonological analysis. *Linguistic Analysis* 9, 253—276.